

Szabad Demokraták Szövetsége: rab madár?

„...az SZDSZ megkerülhetetlen feladata lesz, hogy felülvizsgálja a hatalmi pozícióban egydimenzióssá lett, nyers liberalizmus ideológiáját; különös figyelemmel a társadalmi igazságosság, szolidaritás és törvényesség szempontjaira.”

Petri György demonstratív kilépése még különködésnek minősítettett. Hát persze, tipikus művészi magakelletés, mégsem állna jól neki az SZDSZ félhivatalos bárdjának szerepe – igyekeztek elbagatellizálni az ügyet még a párt vezetői is. Pedig hát poéta ugyan, de mégiscsak a szamizdat Beszélő szerkesztője volt. Amiként az volt Solt Ottília, Haraszti Miklós és Kis János (az SZDSZ első elnöke) is, akik már korábban visszavonultak az aktív politizálástól, a párt első vonalából. Ahogy tette azt nemrégén Rajk László és T. G. M. is. Többségük persze elsősorban értelmiséginek vallotta magát, mindig is ideiglenes nyügnek tartotta a politizálást, amelytől alkatilag is idegenkedett. Ámde akárhogyan is, a történelmi alkalom adtán mégiscsak az ő feladatuk és kötelességük volt megalapítani azt a pártot, amelynek a szabadság, az emberi jogok s a demokrácia melletti hitvallását személyes erkölcsi hitelük és tekintélyük szavatolta. Paradox módon nem csekély mértékben éppen ez, a társadalom korábban csendesesen kompromisszumokat kötő többségével szemben akaratlanul kivívott erkölcsi fölény okozta a párt felemás fogadtatását is. Hiszen sokak mellett, akik úgy vélték, azok az emberek bátrak voltak, erkölcsileg tehát megszolgált előjoguk, hogy az ország politikai vezető erejének címére aspiráljanak, mások – részint önnön korábbi meghunyászkodásuk miatt – ösztönösen idegenkedtek a morálisan fölébük emelkedettektől. Sőt – ismert szociálpszichológiai öngerjesztés – egyenesen meggyűlölték őket. Erre a társadalmi érzületre játszott rá, ezt manipulálta nem csekély sikerrel a nacionálbolsevik szélsőjobboldal. Mert hát micsoda dolog ez a hősködés, pláne a muszka árnyékában. Tisztességes magyar ember ilyenkor nem ugrál, úgyhogy ez az egész szamizdatolás, szabadeurópázás csak valami ravasz konspiráció lehet, a hatalommal való cinkos kiegyezés. Mindenféle demokráciázással meg szabadságosdival, hókuszpókuszolva akarják megmérgezni az egészséges magyar néplelket. Pfuj, Tel-Aviv ügynökei, nemzetárulók! A magyar politikai közéletet aztán a '94-es választásokig alapvetően ez az irracionális vagdalkozás, ideologizáló hisztéria uralta el, amelyben az akkori kormánypártok már-már monomániásan akarták kétségbe vonni az SZDSZ hitelességét és magyarságát. Az ellene indított erkölcsi lejárato hadjáratot azonban az SZDSZ nem csupán túlélte, de a bumerángeffektus következményeként pozíciói meg is erősödtek. Részint ennek a minősíthetetlenül dezavualó propagandának köszönheti a szavazók szimpátiáját, s így azt is, hogy kormánypárttá válhatott. Aminek következtében az SZDSZ iránt rendkívül szigorú erkölcsi igények fogalmazódtak meg. Legyenek ők, akik örködnék a politikai közélet tisztasága felett, vágjanak rendet a gazdasági élet dzsungelében, segítsenek megteremteni a privatizáció jogszerűségét, lépjenek fel a korrupcióval, gazdasági bűnözéssel szemben. Végtére is ők maguk hirdették, hogy szívvel, ésszel, tisztességgel! Az SZDSZ tehát követhet el politikai hibákat, lehet olykor következetlen, szakszerűtlen, egy dolog azonban nem történhet meg. Az, hogy ez a párt erkölcsileg beszennyeződjék. Mert ha igen... Nos, ezért a tanácstalanság és döbbenet a Tocsik-ügyben való érintettségük miatt. Pedig nem mondhatni, hogy az SZDSZ vezető politikusai ne érezték volna át az irántuk megfogalmazott kétségkívül maximalista kívánalmakat. Hiszen deklarált szándékaik szerint azért vállalták az együttműködés ódiáját, hogy a korporatista-etatista politikára, lobbyérdekek kiszolgálására, színpalak mögötti alkudozásra, klientúraépítésre hajlamosnak tartott MSZP kontrollcsoportja, úgyszólván „belső ellenzéke” legyenek. Hogy a demokratikus rend s a törvényesség által szabályozott szabadpiaci modell mellett elkötelezettségüket a gyakorlatban

is érvényre juttathassák. Csakhogy a kormányzati gazdaságpolitika segédletével kibontakozó modell, a létező magyar kapitalizmus szisztémája mind kevésbé volt összhangba hozható a hangoztatott elvekkel. Mintha a felelős politikusok a Hogyan építsük fel a kapitalizmust? című brosúra zanzásított változatának elvont, a honi tradíciókat és adottságokat figyelmen kívül hagyó parancsainak akartak volna kíméletlenül érvényt szerezni. Mintha csak valamiféle fundamentalista liberalizmus kórja kerített volna hatalmába sokakat, igazolva Adam Michnik profetikusszavait: „A ma újjáéledő utópisztikus kapitalizmus... távolról sem jelenti, hogy visszatérnénk a Nyugat-Európában ismert piacgazdaság modelljéhez. Nem a szociális juttatások megszüntetése ma a megdöbbenő... hanem a juttatások megszüntetésének, a szegénység szükségszerű térhódításának szemrebbenés nélküli elfogadása; az a meggyőződés, hogy éppen ez a jó.” Valóban igen lehangoló, hogy ma már megszületett az átalakulással együtt járó nélkülözés, szenvedés, igazságtalanság, jogtiprás elkerülhetetlenségének ideológiája, amelyet gyakran a testvériség és szolidaritás korábbi hívei terjesztenek. Mondván: a modernizáció árát igenis meg kell fizetni, úgyhogy akinek esélye sincs arra, hogy versenybe szálljon, az magára vessen, nyilván megújulni rest, lusta helóta. S ennek pandantjaként hallani olyasmiket is: senki nem mondta, hogy ebben a brutális újrendeződésben ne lenne tere csalásnak, hazugságnak, pozícióval való visszaélésnek, de hát ilyen időkben élünk. Meg különben sem lehet minden üzletember mellé rendőrt állítani (úgyis lefizeti), fő, hogy éljen és viragozzék az új burzsoázia. Mi, hogy a tőke, a vagyon eredetét firtatni, leleplezni a nagy disznóságokat, ugyan hová gondol, miféle retrográd populizmus ez? Hát nyilván olyan, mint **Eörsi Istváné**, aki – úgy is, mint SZDSZ országos tanácsstag – ilyeneket mond: „Abban azonban már nem hiszek, hogy az áttéréssel járó szükségszerű galádságok, embertelenségek, szociális és amorális tettek száma befolyásolhatatlan volna. Az én pártom néhány vezetője ezzel szemben kedve ellenére is elfogadja, hogy ha a cél fogalmában benne rejlik az egyenlőtlenség és a társadalmi igazságtalanság, akkor nem kívánhatjuk, hogy a rút cél felé szép úton sétáljunk. Ebből az következik, hogy el kell fogadnunk minden szörnyűséget, amivel csak találkozunk. Én viszont ezt nem hiszem el.” Én sem, de ez nem sokat nyom a latban, ha mostanában az az úzus, hogy a kapitalizmus hús-vér szereplőit bármi áron életre kell hívni, így tökéletesen indifferens, hogy a burzsoázia milyen úton jön létre, a piac majd úgyis szelektál, az marad állva, aki a tőkét működtetni tudja. Ez a kifejezetten deduktív szemlélet csak arról feledkezik meg, hogy ebbe a kikényszerített folyamatba hányan nyomorodnak bele, s arról, hogy mindez miként viszonylik a társadalom ösztönös igazságérzetéhez. Nem véletlenül írta éppen Kis János A rendszerváltásnak vége című tanulmányában, hogy „a liberális megoldás... nem lehet a szabad tulajdonlásra és a szabad vállalkozásra lecsupaszított macsó liberalizmus programja: a szabadság, egyenlőség, testvériség liberális klasszikus eszméjének teljességét kell alkalmaznia a mai Magyarország viszonyaira”. Jó volna, ha így volna, mert ha marad ez a mostani eszméletlenül neutrális, az alulrekedtek kínlódását szenttelenül figyelő, kizárólag a pénz szolgáltatásban álló, Tölgyessy Péter szavaival a késő Kádár-kor piacépes rétegeinek érdekeit szem előtt tartó politika, akkor nincs mit csodálkozni azon, ha a gazdaság terepét előzönlük a kapcsolatokkal, összeköttetésekkel zsonglörködő kliensek és nepperek. S akkor az sem meglepő, ha az SZDSZ holdudvarában nem mihaszna értelmiségiek cserélnek eszmét, hanem brókerek, vigécek, közvetítők részvényt és bennfentes információt. A történetek után az SZDSZ megkerülhetetlen feladata lesz, hogy felülvizsgálja a hatalmi pozícióban egydimenzióssá lett, nyers liberalizmus ideológiáját; különös figyelemmel a társadalmi igazságosság, szolidaritás és törvényesség szempontjaira. Azért is, hogy visszanyerhesse erkölcsi hitelét. Amire annál is inkább szükség volna, mert véleményem szerint az SZDSZ potenciálisan még ma is a magyar demokrácia egyik legígéretesebb pártja, amely Pető Iván, Magyar Bálint és igen, a miniszterként nem önhibájából megbukott, ámde ettől emberi tartását, intelligenciáját el nem veszített Fodor Gábor személyében a legkvalitásosabb

politikusokat adja. Azokat, akik a nélkülözhetetlen eszmei és erkölcsi revízió letéteményesei lehetnek. Persze megeshet az is, hogy tévedek, s ez a mai SZDSZ immár végképpen rabja, s ezért alakítója ennek a gründolós, aranylázós, piacgarázdaságos vircsaftnak, amit mifelénk kapitalizmusnak hívnak. Az viszont bizonyosnak látszik: akárhogyan alakul is, ez az SZDSZ értelemszerűen nem lehet már azonos a hajdani, legendás párttal. Churchillnek tulajdonítják a mondást, amely szerint jaj annak a pártnak, amely nem szabadul meg időben alapító atyáitól. A szellemiségüktől mindenesetre – legalábbis az SZDSZ esetében – nem kellene.

Mátyás Győző

A szerző író, a Kritika szerkesztője